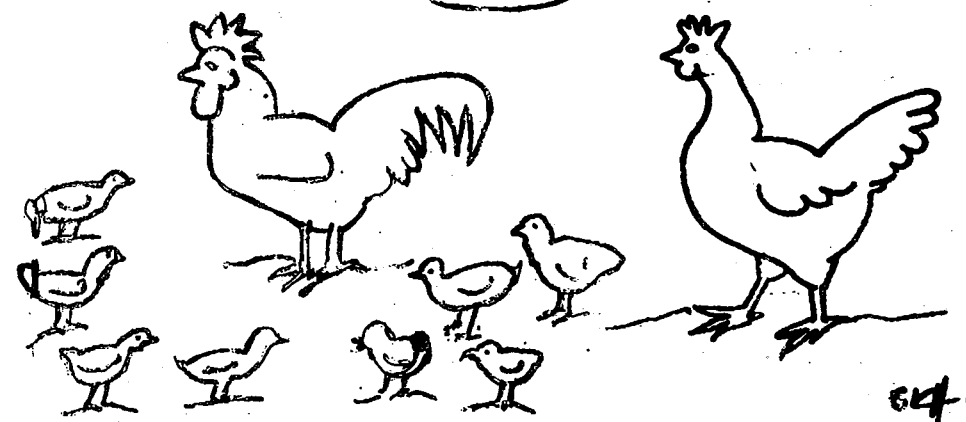
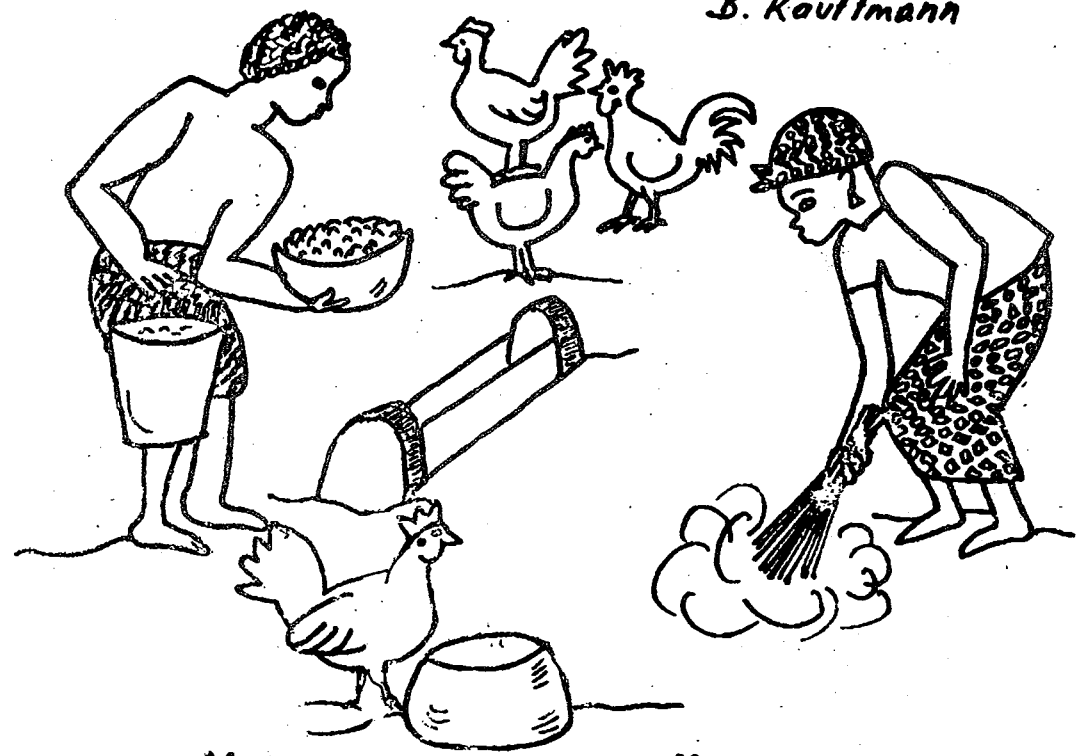

shèmara

Amadu Tanba Dumbiya
B. Kouffmann

shè mara cogo kòrò

an ka du kònd, shèw bə balo u yèrè ma. u bə balo sòrò u yèrè ye an ka so kòrè fèlāw la. u bə bubagaw ni ntunuw ni nkòbòw dun u san fè aní nyò kisèw ni suman tów.

an ka shèw siya ka nyi, bawo u bə fən caman kun. u mana mín sòrò, u b'ò dun. u bə se ka fan 50 wali 70 da san kònd, wa u jan b'u denw na fana.

du kònd, shèw tē caya ka tēmèn 30 kan, bawo olu bə tē se ka balo u yèrè ye. shèw mana caya ka se nín həkè mī du kònd na, fən misènninw t'u halo belen, kolon kòrdia nyòw t'u bə. shèw mana caya ten du kònd, a caman bə sa, k'a sababu kə balo dəsè ye. shè tē mín bə fo, olu ka dunta tē tēmèn sow da fə balo tāmè-nenw kan.

shè banaw da bə shè caman faga, hali ni shè dōw bə sa fana balo dəsè fè. saw, jakuma waraw, daaməw ni sègèw fana bə caman faga an ka shèw la. san o san kòni, shè bani bə taa n'an ka shè caman ye

an bə shè mara, nka an tē shè sogo dun, an tē shè fan dun. cī kə bugu daw bə bə ten. n'i ye shè fagatò

ye an fè, fo n'an y'a kè ka dunan fana, wali k'a sarakà. n'o tè, an ka shè tè faga k'a dun. shèw tè feere fana, fo ni wari ko y'an minè.

nyò darima dunni tè mǎgò nafa, fo n'i bè sogo fana dun. an dun bannen bè k'an ka shèw dun. sogo de dunni bè 'denmisènw mǎ diya. shè fan fana ye dumuni fèn barikama de ye.

n'an y'an ka shè mara cogo yèlèma, an bè se k'an ka du balo konyuman ni ka wari caman sòrò shè n'a fanw feereli la.

shè mara nafama

ka shè mara kè ni ka nafa sòrò a la, o ka nǎgǎn. nin gafe kǎnd kumaw nyèsinnen bè o de ma ; ka nafa sòrò shè la, nafa min sòròli ka teli, n'a ka nǎgǎn fana.

shè den ka kan ka balo konyuman, f'a ka kalo kelen sòrò. an k'an jan to shè denw na kosèbè o kalo fǎlǎ in kǎnd. shè bè se ka den 10 tǎrò, nka tile 15 mana se, i b'a sòrò denw caman sara, k'a to den 4 dǎrǎn ye. balo dèse de bè shè den caman faga. shè den kalo fǎlǎ ka kan ka kǎlǎsi konyuman balo ko la, n'o tè a bè sa. shè den mana kalo kelen sòrò, a bè se k'a ka balo nyini a yèrè ye, k'a sòrò, ba m'a dèmè o la.

yanni shè den ka kalo kelen sòrò, balo garamu 200 b'a bǎ dǎgòkun 3 kǎnd. shè den kalo fǎlǎ ka kan ka balo konyuman, bawo shè den saya caman ye balo dèse de ye.

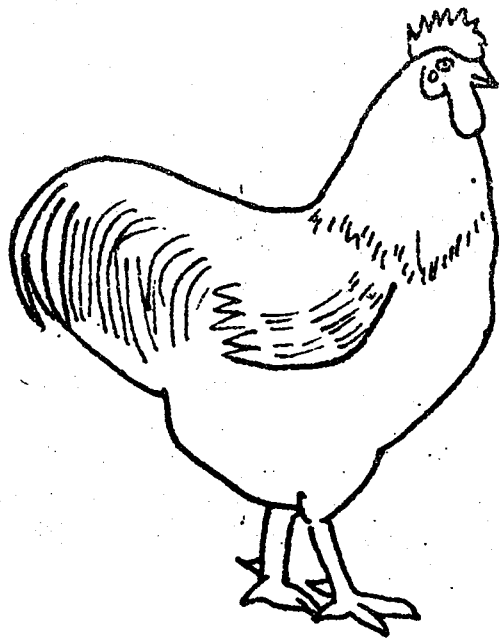
an ka kan ka min di shèw ma ka fara u ka balo tǎmǎ-nenw kan (balo dafa) :

tinyè don, shèw bè fèn caman sòrò ka dun du kǎnd ten. nka, an yèrè ka kan ka balo dǎ di u ma. an bè se ka nyò kisè ni nyò bu di shèw ma, ani riga bo, ka jègè

jalèn susu, k'o n'u ka balo dè nyagami, ka bagan joli tobi k'a ja, k'o fana d'u ma.

n'an b'a fè, an ka shèwako ka nyè, u ka den kolo kunbaw sòrò, den minw laban bè kè shè belebelew ye, an ka donon belebelew bila an ka shèw la, o k'u gosi. shèsi min ka nyi o la, o ye "ròd island" ye : o ka bon, a ka jan, a sogo ka ca, a fanw ka kunba fana. n'an y'o donon kunbaw bila an ka shèw cè la. den minnu mana sòrò o la, an b'olu bèe la kunbabaw de segin. k'olu bila shèmusow la. shèmusow fana ka kan ka sogin : u bèe la cènyi n'u bèe la kunbabaw de ka kan ka sugandi, olu ka gosi.

an bè se ka mun wèrè kè k'an ka shèw tanga banaw ma ? an b'u sògò ni ka fura kè u min ji la.

shè balo cogo

1. balow

shè bè balo bubaga, ntumu, nkòbò, ani nyò kisè, ni ji la.

nyò kisè de bè barika di shè ma, k'a ni kènèya. an kan bè nyò kisè sugu bèe de ma : sanyò, kaba, binbiri, furr.. esansi ye boli fènw taalan ye cogo min, nyò kisè fana ye shèw taalan ye ten. shè ka kan ni hakè min ye nyò kisè la, n'a ka dunta tèmèna o kan, a bè tòlò ka kèn sòrò. o kèn de bè shè lahinè, balo dèse mana a sòrò waati min. o la sa, an kan'a to, nyò kisè ka dèse shèw la.

ntumu ni nkòbò dunnì de bè dè fara shè fari kan, k'a bonya, k'a sogo caya. sogo ni jègè fana b'o jò yòrò kelen na shè fè. o de kama, sogo mugu ni jègè mugu bè nyagami u ka balo la. shè tè bonya nin balow kò, a tè fan da fana o kò.

balò dów nafa ka dógò shè ma (bananku, woso..). nka, balo dów nafa ka bon kosèbè, i n'a fò, nyò n'a bu. olu bè barika di shè ma. sogo, joli, jègè, bubaga, tiga bo, olu fana nafa ka bon, bawo u bè fari sogo di

shè ma. u bè kè sababu ye fana a'ka fan sòrò.

nimafèn bèe ka kan ni balo konyuman ye. nògò ka kan ka kè jiriw kòrò, sogo ka kan ka dun mògòw fè, jègè mugu ni sogo mugu ka kan ni shèw ye fana, k'u ka balo dafa.

bin nugulen ni jiri buluw ka nyi shèw ma. bin dun sòrò ka go tilema fè. nka, jiri buluw tè dèse o waati la, an bè se k'o nugulen d'u ma. salafi buluw fana ka nyi. nin fèn masinaw ka kan n'u ye don o don, n'an b'an ka shèw kènèya fè.

kolo mugu bōlen, ani gala mugu bōlen, o ka kan ka fara shèw ka balo kan. olu bè kè sababu ye ka shèw kolo sigi ani ka shè fanw fana dila. kolo mugu ni gala mugu in mana dun shèw fè, o bè yèlèma ka kè shè kolo n'a fanw fara de ye.

ji caman fana ka nyi shèw kòrò. tilema fè, ji bè dèse shèw la, o man nyi. an kan'a to ji ka dèse u la abada.

2. shè den ka balo

balo dèse de bè shè den caman faga. k'a sòrò, u ma kalo kelen sòrò. an kan'a to balo ka dèse shè denw na. shè den caman bè sa kòngò ni minnògò de fè.

balo dafaw :

ka nyò mugu nyagami bubaga la, o ye balo dafa dè ye. ka nyò ni jègè jalan susu k'o mugu bò, o fana ye balo dafa dè ye. bu ni jègè mugu fana bè se ka nyagami, walima ka joli tobi k'o ja k'o mugu bò. nin balo dafa ninu bèe ye balo nafanabaw de ye shèw ni shè denw ma.

bubagaw :

bubagaw sòrò man go tilema fè. an bè ji funfu mangoro kolow kan, wali dègò murumuruw, ka dèga kolon dè hiri o de la. bubaga bè wali mangoro kolow ni dègò murumuruw fè. o bubaga bè se ka dè shè denw ma, wala ka balo dafa dila n'a ye.

an kana nyinè ka ji dè shè denw ma sanga ni waati bèe.

3. shè baliku ka balo

olu kòni bè se ka fèn caman sòrò k'a dun u yèrè ye.

samiyè mana se, u ka balo ko ka nògòn. nka, an ka kan k'u ka balo dafa d'u ma, yaasa u ka kènèya, k'u banya, k'u fan caya. balo dafa in tè dè wèrè ye, jègè mugu ni sogo mugu ni kolo mugu kò. shè o shè bè fan dè da san kòndò. o ka balo mana dafa (balo dafa ka d'a ma don o don), o bè se ka fan 100 da san kòndò.

samiyè waati, an bè se ka shè kelen balo dafa kè takala faroko nyè kelen ye tile kòndò, ka takala faroko fa sinyè kelen balo dafa la, k'o ni shè ka dumuni nyagami, tile kelen dumuni kòni. shè balikuw ka balo dafa bè se ka kè nyènyèn nyagaminen ye jègè mugu la, wali sogo mugu, wali bubaga yèrè. an bè se k'a nyagami tiga bo la fana, wali joli tabilen, k'o mugu bò.

tilema waati, dè ka fara balo dafa kan. takala faroko nyè fila bè kè shè kelen ka balo dafa ye tile kelen kòndò. shè bèe lajèlen ni yèrè bè jateminè gangon lan-

kolon dō kōnd, yanni k'a nyugami u ka dumuni na.

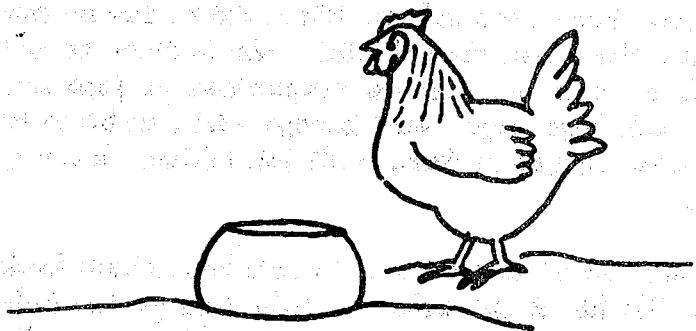
Ji saniyalen kana dēsē u la tuma si, hali tilema fē. u ka ji min yōrō ka kē suma na.

kolo mugu ni gala mugu bē kē daga kolon dō kōnd, san kan'a gosi. u ka dumuni kē minān bē se ka dila jiri la, i ko misiw ka waaro.

4. ji minta

shēw ka ji ko ka bon. u bē ji min kosēbē tilema fē, bawo, u tē bin kēnē sōrō k'a dun. ji ka kan ka kē u kōrō sanga ni waati bēe. u ka ji minta ka ca n'u ka dumuni ye sinyē saba. shē min b'a fanw kun na, o bē ji litiri kelen min tile saba kōnd. an ka shēw ka ji ko minē ni sēbē ye, ji kana dēsē u la abada.

u ka ji bē se ka kē daga kōrō dō kōnd, wali gongon dō datigēlen. an bē se ka waaronin dō dila u ye, ka ji k'o kōnd. ji in ka kē ji saniyalen ye. a mana nōgō, an k'a bōn, ka kura k'a la. waarow ni dagaw fana ka saniya.

shē si yèlèmani n'a soginni

1. si yèlèmani nafa

shēw siya ka ca. siya dōw bē bonya kosēbē, siya dōw sogo ka ca, siya dōw fan ka ca. balibali ni suraka saga ye saga siya nyuman ye cogo min, "rōd Island" fana ye shē si nyuman ye ten. dōw bē balibali bila u ka sagemuso la, walasa k'a si sārō. anw fana bē rōd Island bila an ka shēw la, walasa k'a si sārō. hali ni den minnu mana sārō o la, n'olu m'u fa bō, u na tēmēn u ba kan kōni bonya na. den minnu mana sārō o la, olu bē min ta u fa la, o ye bonya ye, sogo caya, ani fanw caya n'u bonya. den ninnu bē min ta u ba la, ni musow don, u bē to u fan kōrō, u jan b'u denw na, u dali ka teli yōrō cogoyaw la : den ninnu b'u ba sōn ta.

an ka shēw si yèlèmani ka nōgōn. nka, f'u balo ko ka nyē. n'o tē, si yèlèmani fana tē nyē, bawo shē denw balo ko jugu tē bonya.

2. shē jumēn si ka nyl ?

shē si min ka kan ka sugandi an fē, bagan mara bama

da bè se k'o fò an ye. shè mara yòròba min b'u fè So-
tuba, Bamakò kèrè fè, clu bè se ka shè si nyuman feere
an ma yen, ni k'an dèmè nī loadili kanw ye fana. an
bè donon min bila an ka shèw la, o donon ka kan ka
kalo 5 sòrò. o b'a sòrò, a falen b'a ni na. a ka kè do-
non belebele ye fana, k'a turu bilen konyuman : o b'a
jira ko bana t'a la. a disī ka bonya, a kana kè shè kun
salen ye fana. n'a ka kèlè tigè ka ca, o tè baasi ye.

shèw sogin cogo jate filè nin ye : shèmuso 8, donon
kelen. o donon ka kan ka kòlòsi balo ko la ani kènèya
la, walasa a si bè nyè. donon mereninw kana nyagami
shèmuso gositaw la, ka shèw si tinyè.

3. shèw soginni

n'an b'a fè an ka shèw si ka nyè ka t'a fè, f'an ka
soginni de k'u la. shè minnu bilalen bè fan da kama,
olu ka kan ka sugandi nyumanw la. donon minnu bè
bila o shèmuso soginnenw na k'u gosi, o dononw fana
bè sugandi donon bèe la nyumanw na. donon sogin-
nenw de bè bila shèmuso soginnenw kan k'u gosi. do-
non tòw ni shèmuso tòw bè se ka faere, wali ka dun.

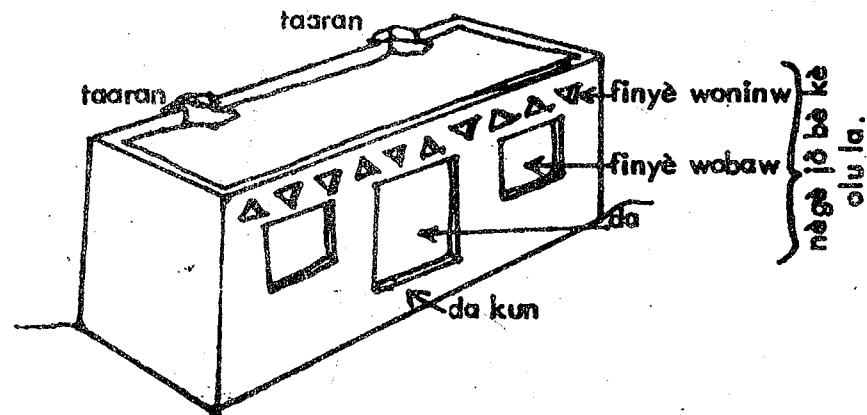
si yèlèma o si yèlèma, an bè soginni kè ten, k'u bèe
la nyumanw sugandi. o de bè shèw si nyè ka t'a fè. ka
si nyumanw nyini k'o bila an ka shèw la, ani ka soginni
kè yèlèma ko kelen kelen bèe la, o de b'an ka shèw
bugun ko nyè ka t'a fè : u sogo bè caya, u fan fana bè
caya. nin bèe la, an kana nyinè balo dafa kò, bawo
shèw tè bugun balo konyuman kò.

4. shè sulu

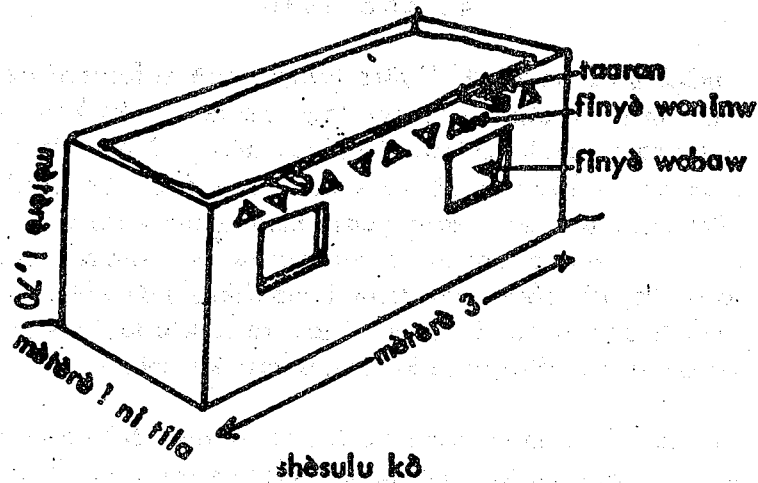
mògò bè si so kònd k'i yèrè tanga nènè ni funteni ma,
ani sanji n'i juguw ma. shè fana bè ten, u ka kan ni
so ye fana. an ka shèsulu jò u ye. min yèrè nyògòn tè,
o ye ka du kènènin dò kè shèsulu nyè fè, u bè yaala
yòrò min, walasa u kana yaala mògòw sen kòrò du kò-
nò. o b'u tanga fana bana yèlèmataw ma. shèmuso b'a
fanw da, k'u tòrò, k'a denw lamò shèsulu de kònd. ni
shèw b'u ka so kònd, sègè ni saw tè se k'u ta, jakumw
waraw ni daamèw tè se ka don u kan k'u minè.

shèsulu ka kan ka furan ka jè. finyè don yòrò ka kè a
la, yeelen fana ka kè a kònd. a ka kè sonin ye, mògò
bè se ka don min kònd k'a yòròw labèn. shèsulu kòròw
kè cogo man nyi, bawo u ka dògò kojugu.

shèsulu nyuman kònd bonya ka kan ka mògò si so bò,
k'a bili bògò la, wali bin na. a jò kundama ka tèmèn

shèsulu nyè

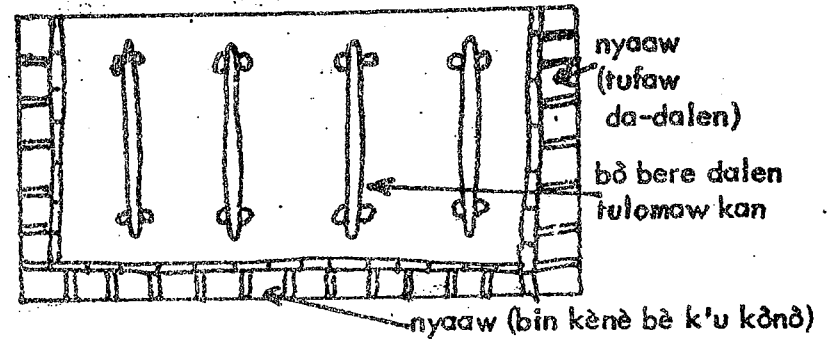

mètèrè kelen ni tila kan. nègè jò bè kè a da n'a finyè wow la. finyè wow ka kè shèsulu nyè fèla n'a kò fèla la. o la, finyè ni yeelen tã dësè shèw la. wo misànninw bè kè kogo san fèla la.

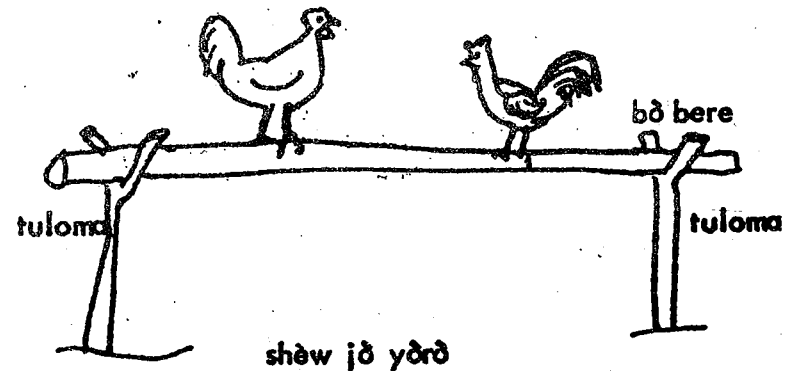
an kana shèsulu da labila ten, k'a sòrò, da kun t'a la. da kun de b'a to, saw ni sanji tã don shèsulu kòndò. n'an ma nègè jò sòrò ka kè shèsulu da n'a finyè wow la, an bè se ka bin da (i n'a fò, segi da cogo), k'o kè kan na ani finyè wow la. ni daamè wali jakuma wara b'a' ka shèw minè su fè, a' bè nòni da shèsulu kogow la. o b'u bali ka don.

an ka tuloma dów turu shèsulu kòndò, tuloma minnu kundama ka jan mètèrè tilancè ye ddonin. an bè bò berew da o tulomaw kan, walasa shèw ka se k'u pan, k'u sigi o bò berew kan. o b'u ka jiri kan yèlèn nege da.

an ka nyaaw dila shèw ye, walasa u k'u fanw da yan. nyaaw kelen, shè 5, o y'a jate hakè ye. shèw tēna fan da yàrd wèrè, u ka fan da kòlòsili fana bè nàgòya an bolo. an bè se ka tufaw da-da ka furancèw bila u ni nyògàn cò, ka bin kènè k'o la. shèw man'u da o bin kènè kan, o de ka d'u ye. an ka bin yèlèma sòn, ka bin kènè kuraw kè nyaaw kòndò.

shèsulu kòndòna

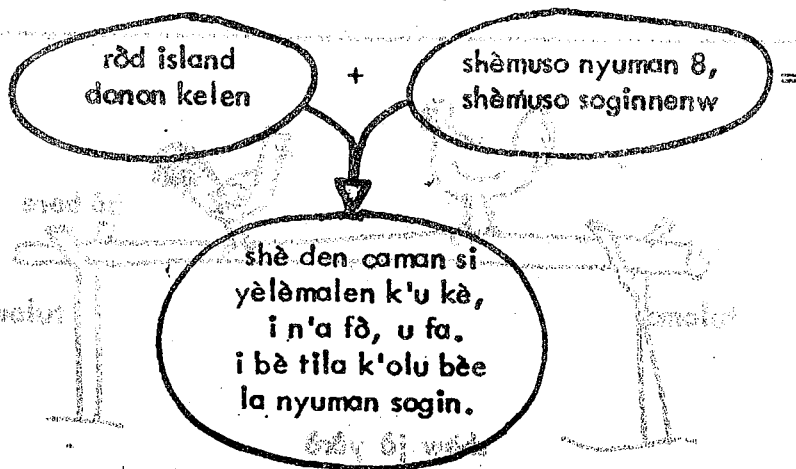
shèw jò yàrd

dògòkun o dògòkuri, shèsulu bà furan, k'o nògòw ton suma na yàrdò dè la. o bà se ka kè foro kàndò, bawo nògò nyuman don. so kàndò nyamanw fana bà kè shèsulu nyaman kan o yàrdò kelen na. samiyè mana surunya, o nògò bà taa kè foro kàndò.

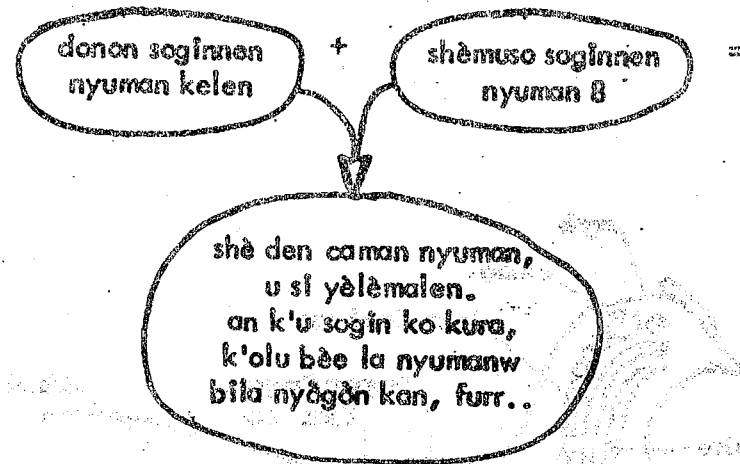
an ka jiri dèw turu shèsulu lamini na, walasà o jiriw suma ka se shèw ma. an ka to k'o jiriw bulu nuguman-nin di shèw ma.

5. si yèlè mali turabu

i bà shèmuso soginnen 8 ta, ka donon soginnen kelen bila olu la, o k'u gosi. donon sugandilen ka kè ròd island dè ye.

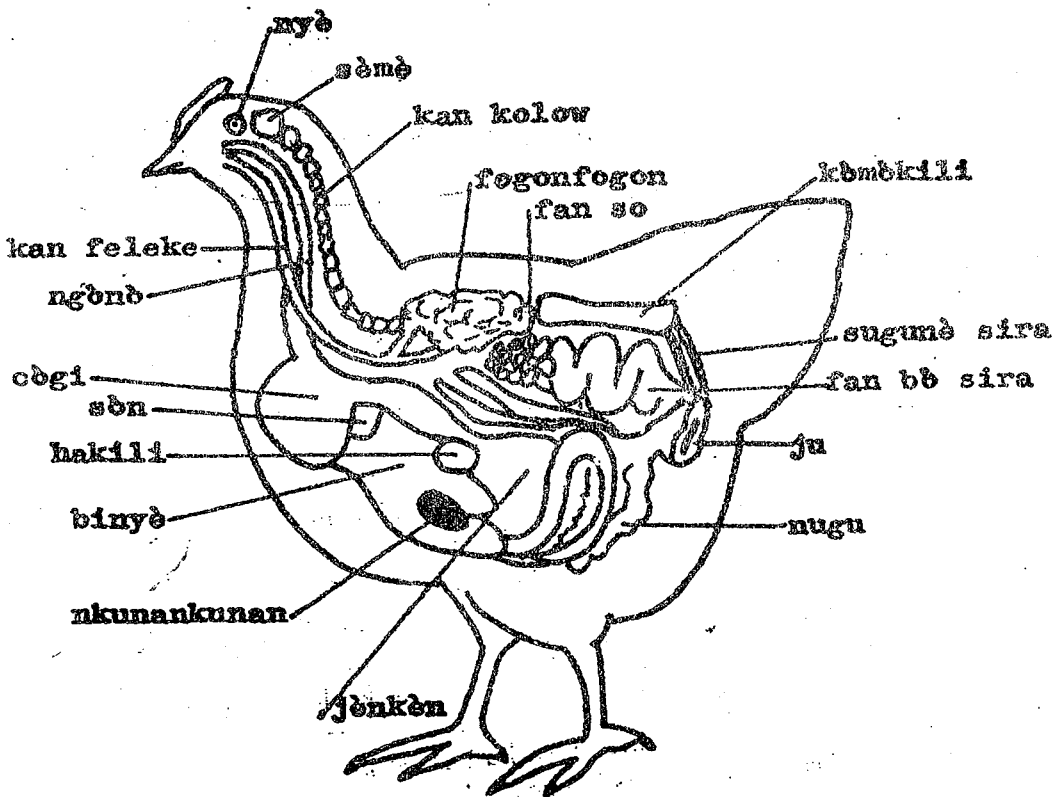
soginni

bamu

an ka kan ka min kè, walasa an ka shè mara ka kè nyè taa ko ye :

- an ka balo dafa d'u ma (nyò mugu ni tiga bo, jògè mugu, sogo mugu, joli tabilen k'o ja, bubaga..)
- ji kana dèdè u la abada.
- shè si nyuman ka sugandi k'o bila an ka shèw i.
- ka shèsulu fèrèlen jò u ye, finyè tè dèdè min kàndò.
- an k'an jan to saniya ni balo ko la, ji ko anì shèw soginni na.
- an kana nyinè shèw ka beloci kò, an'u fura ko. an bà kunnafoni sòrò o kan a baara da mògòw fè.

shè kòndna

shè banaw

shèw ka bana caman bè sorò bana kisèw wali ntumuw de fè. bana kisèw ye nima fèn misèmanw ye, nyè yèrè tè'se k'u ye, fo n'i y'a lajè bonyanan na.

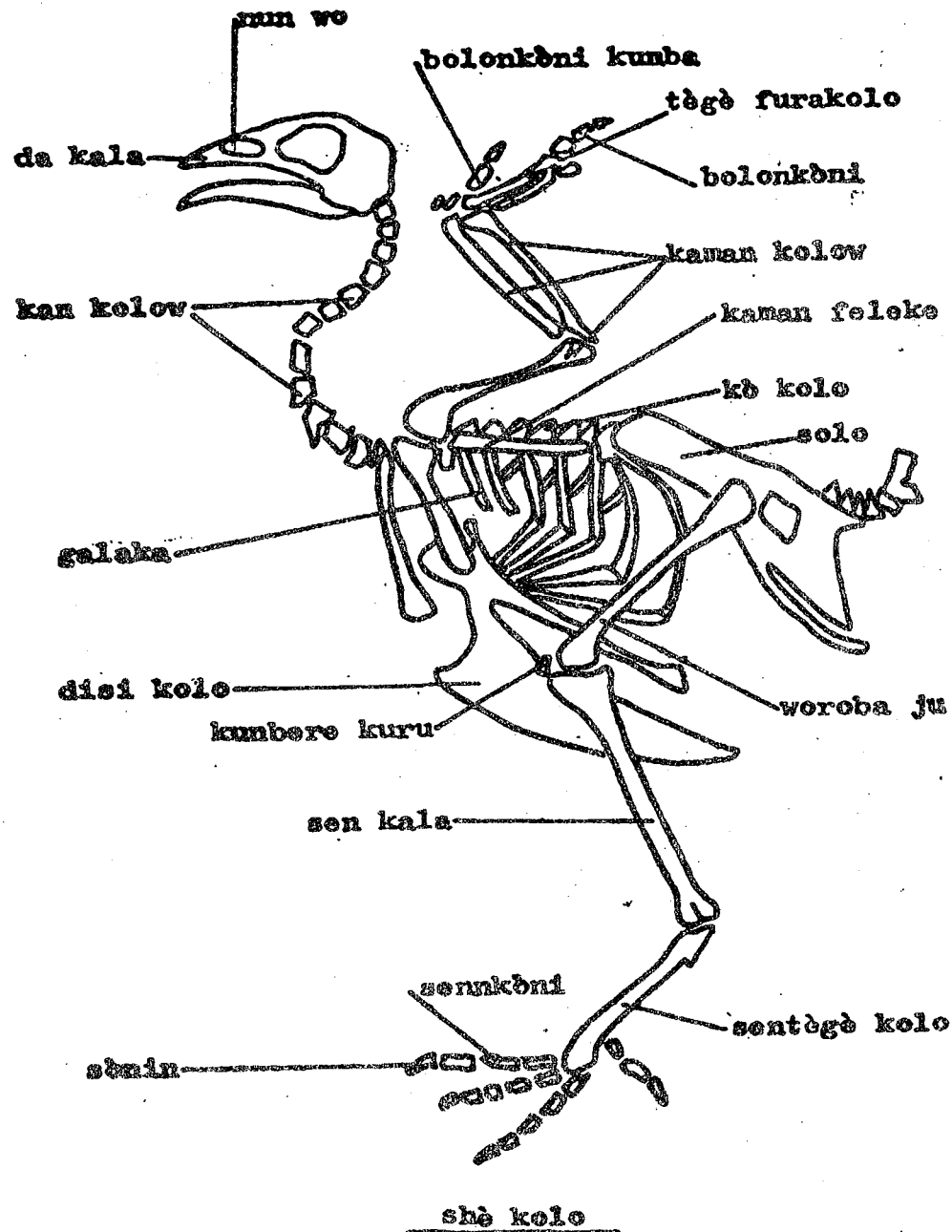
balo dè'sè de bè shèw barika ban, k'u labila banaw ye. shè min balo ko ka nyi, bana kè man teli ka se o la. balo ko nyuman, boloci ani saniya, olu de ye shè mara sariyaw ye. an k'o sariyaw labato.

1. shèw laknani banaw ma

shèsulū ka kan ka jè, yeelen ka k'a kònd. a ka furan sòn, k'a nyamanw tasagon, bawo o ye nògò de ye, min ka nyi foyo kònd.

shèw ka dumuni kè minènw ka kan ka ko ka jè. ji min minènw fana.

sinyè fija san kònd, an bè shèsulū kòndna shyèn ni daba ye, ka zaweli ji funfu a kònd, ka kogow ni shèw sigi yòrò n'u fan da yòròw ko ni zaweli ji ye, wali kè-rèsili ji (ji kasà gèlèn min bè kè ka nyègèn ko). an bè furannan dè su ji in na, k'a serì kogow ni billi la. o bè fèn nyènamanin caman faga.

bana mana don an ka shèw kan waati o waati, an bè shèsululu lasaniya ten cogo la, walasa ka bana kisèw faga. shèw bè dingè minnu sen, an k'olu datugu, ji kana sigi yen.

2. bana minnu bè yèlèma ka teliya

bana minnu bugun ka teli, n'u bè yèlèma ka caya, o bana sugu mana don an ka shèw kan, u b'u caman faga, n'an ma kòn a ma.

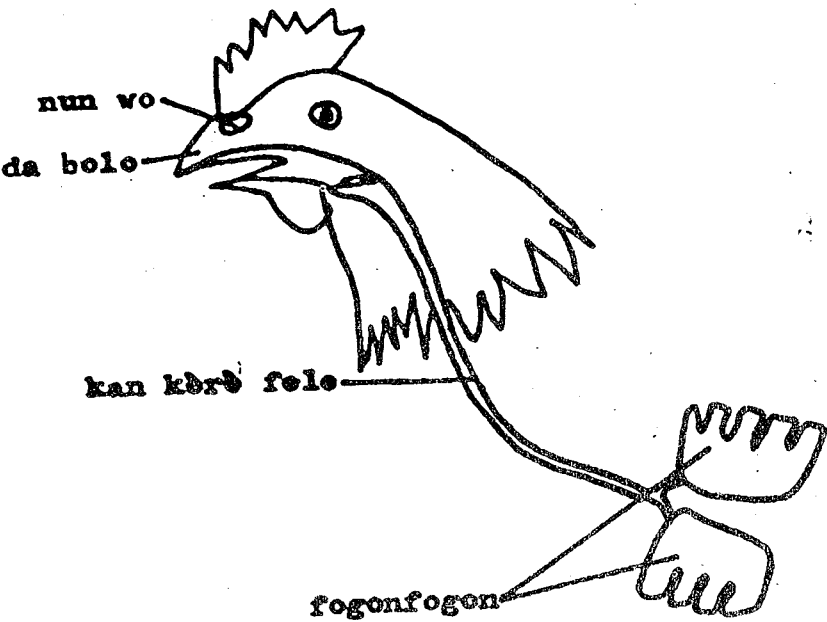
an kana shè suw fili ten. an k'u jeni, wali k'u su don. bana mana shè fila wali saba minè, an k'olu bò shè tów la, k'u faga yèrè, u kan'u ka bana yèlèma kènè-manw na.

shè dunan kana bila shè tów kan, f'an ka d'a la ko bana yèlèmata t'a la. an b'o shè dunan bila a dan na kalo kelen nyògòn, k'a lajè ni bana t'a la fòlò. ni fosi t'a la, an bè se k'a bila shè tów cè la.

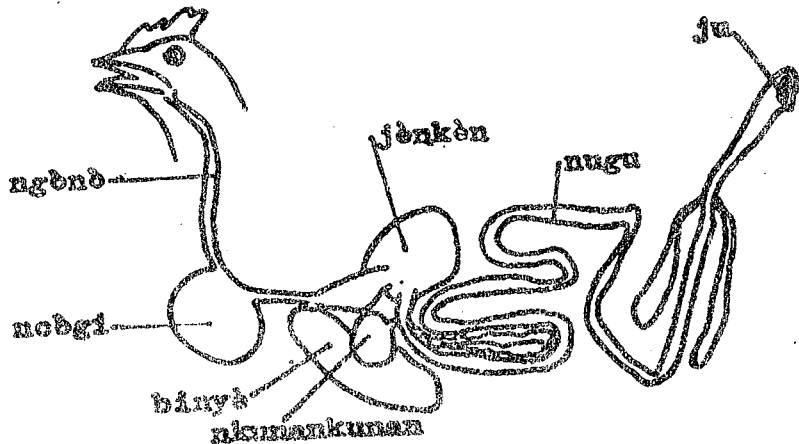
ni shè bana bè dugu kòndò, an kana to shè wèrè ka don du kòndò, an ka shèw fana ka bò u ka sinsan da fè. an b'u ka suman caya o waati, bawo u tè bò ka taa dumuni kè kènè ma.

3. bolociw kòrò ye mun ye ?

u bè bana kisèw de kè shè fari la, bana kisèw minnu baga bannen don, minnu barika bannen don, walasa o bana kisèw kana bana bila shè la. shè fari bè deli o bana kisè la. o la sa, bana mana na a ma tuma min, shè b'o bana kun. bawo a fari delilen b'a bana kisè la ka ban. mògòw fana ka boloci b'o cogo la.

ninakili sira

dumuni tèmèn siraw

fura tē nin bana filaw si la. o de kama, an ka kan ka bana ninu kumbèn ni shèw bolocili ye. boloci dō-rōn de bē se k'u fanga nin banaw ma.

5. fèn nyènamanin dōw

fèn nyènamanin dōw bē bana bila shèw la. o fèn nyènamaninw bē se ka kē nkaranka, nyimi, wali ntumu misènninw ye. fèn nyènamanin ninu bē se ka kē shè wolo kan, wali a siw jukòrò (nyimi ni nkaranka). fèn ninu bē se ka kē shè kònd yèrè (ntumuw).

saniya timèbaliya de bē na ni nin banaw ye. nka, shè minnu balolen don ka nyè, olu sòrò man di a banaw la.

nkaranka ni nyimi :

nkaranka ni nyimi mana don shè la, a b'a yèrè shyàn tuma bàe.

f'an ka shèsulu de saniya. o fura ye DDT ye, bawo ale de bē dabiw ni nyimiw faga. n'an ma DDT sòrò, zaweli ji walima kèrèsili ji bē se ka dō k'u la. shèw b'u yèrè yuguba buguri mugu la yòrò minnu na, an bē DDT mugu in nyagami yen buguri la sòn.

nyimi bē furakè ni lanpa taji de ye. an b'o kē nyimima yòròw la ni kalanin dō ye.

ni manya bē shè senwna, o fura filè nin ye : tulu kudu nyè kelen, taji kudu nyè kelen, kèrèsili ji walima zaweli ji kudu nyè tilancè, k'o bēè nyagami galama nyè kelen ji la. an bē nin fura k'a senw na tile saba kònd.

kònd na ntumuw :

ntumunin dōw bè don shè denw kònd, u ka misèn, hali nyè t'u ye. a bana bè se ka shè denw sàrd f'u kalo saba la. a man nyi shè denw ma.

n'a bè shè den na, a b'a yèrè kuru, a kamanw bè fofodugu ma, a bè bō shè den tōw la ka to a dan ma. a kònd bè boli k'o bo ji kè nèrè mugu ye, a tē sòn dumuni ma.

an man'o ye shè den na, an bè shèsulu kònd dingèw geren, sumaya kana sigi u la, ka shè den suw jeni, ka shèsulu kònd saniya ni zaweli ji ye, ka kèrèsili ji bòn dugu ma. an mana a bana kòlòsi hali shè den kelen na, an bè nònd kumu di shè den bèe ma. an bè fura minnu nyini bagan furakèlaw fè, o ye anpròl ye, wali stowarsòl, wali sulfamerazini.

sulfamerazini bè kè u ka ji minta de la. kudu nyè kelen, ji litiri kelen, tile duuru kònd.

ni stowarsòl don, o bè di u ma tile naani kònd : an bè a fura kisè mugu bō, k'a n'u ka dumuni nyagami. fura kisè tila kelen bè bèn shè den 20 hakè ma tile kònd.

ni anpròl don, o bè kè shè denw ka min ji de la. a kudu nyè kelen bè kè litiri naani na, k'a d'u ma tile wolonwula kònd. o kò, an bè kudu nyè tilancè kè ji litiri naani na, tile 15 kònd.

ngònd na ntumuw :

ntumu misèn dōw bè kè shè den ngònd kònd, finyè tēmèn sira la, shè denw ni shè mankanw ka bana don. shè den ninakili bè degun, a bè sògòsògò.

an bè se ka ntumunin ninnu ye su fè, n'an ye tāròsi yeelen da shè kan kāròla la, ka ngònd kòndna lajè.

sumaya bè sigi yàrd o yòrd, an k'o dingèw geren, bawo a ntumuw bè sigi sumaya de la ka caya.

o bè furakè ni taji de ye. nka, taji man kan ka caya. an bè shè si dò su taji la, k'a seri-seri, walasa taji kano cay'a la, k'o shè si kè ka shè banabagatōw ngònd kòndna jòsi.

ntumu koarilen pètèlen :

shè min balo ko man nyi, o tanga ka go nin ntumuw ma. u bè kè shè nugu n'a furu la. u bè kònd boli de bila shè la, k'a barika ban, k'a fasa.

saniya matarafali ni balo dafa bè yòrd o yòrd, ntumu ninnu tē se yen shèw ma.

ole fura ye fenocazini de ye. a fura kisè min ye garamu kelen ye, o tilancè de bè di shè kelen ma, sinyè saba tile kònd. i bè shè da yèlè, ka fura kisè digi a kònd n'i bolonkòni ye, wali i bè fura in mugu bō, k'a ni shèw ka dumuni nyagami.

farankanw

1. dumuni tèmèn siraw

nyin tẹ̀ shẹ̀ da k'a ka dumuni nyimi, o bẹ̀ kunun de a fẹ̀. dumuni kununnen bẹ̀ tèmèn ngònd fẹ̀, ka taa se kan kòrò fele la. o kò, dumuni bẹ̀ se furu la. shẹ̀ furu ye jufa fila de ye. fòlò ka girin, bẹ̀lẹ̀w b'a kònd tuma bẹ̀e, sumanw bẹ̀ si yen de, bẹ̀lẹ̀ ninnu de bẹ̀ furu dẹ̀-mẹ̀ ka nyò kisẹ̀w sị. an ko o yàrò de ma ko shẹ̀ jènkèn. jènkèn ka baara bẹ̀ i ko mógò nyin ka baura.

dumuni mana bọ̀ furu la, a bẹ̀ se nugu la. a mana se nugu la, dumuni nafama yàrò dọ̀ bẹ̀ taa joli la, ka shẹ̀ balo n'o ye. nafa tẹ̀ min na, o bẹ̀ kẹ̀ bo ye.

2. shẹ̀ fan

kisẹ̀ min bẹ̀ shẹ̀ fan nẹ̀rẹ̀muguman yàrò kan, o kisẹ̀ de bẹ̀ kunbaya ka kẹ̀ shẹ̀ den ye. shẹ̀ fan jẹ̀man yàrò n'a nẹ̀rẹ̀muguman yàrò bẹ̀ shẹ̀ den balo, fo ka taa a kunbaya (dògòkun saba).

juruw de bẹ̀ nẹ̀rẹ̀muguman yàrò minè, k'a to fan cẹ̀-mancè la, k'a munumunu fana, walasa kisẹ̀ bẹ̀ to kun-

o fan nẹ̀rẹ̀muguman yàrò kan, o kisẹ̀ de bẹ̀ shẹ̀ den balo, fo ka taa a kunbaya (dògòkun saba).
nala la (o de b'a to, shẹ̀ ba funteni bẹ̀ se fan kisẹ̀ ma).

wo misènninw bẹ̀ shẹ̀ fan fara la, finyè bẹ̀ tèmèn minnu fẹ̀. wolo finyèman fila bẹ̀ fara ni fan jẹ̀man yàrò cẹ̀, u nòròlèn bẹ̀ nyògòn na, fo fan ju (wolo nòròlèn tẹ̀ nyògòn na fan ju la). ji tẹ̀ tèmèn wolo finyèman ninnu fẹ̀, nka finyè bẹ̀ tèmèn. finyè sonin bẹ̀ fan ju la, wolo finyèman fila ni nyògòn cẹ̀. shẹ̀ den bẹ̀ nina-kili o finyè de la, a tàrò don.

3. fan jẹ̀ ni fan kisẹ̀ma

shẹ̀ba balolen konyuman, ka kolo mugu kẹ̀ a ka dumuni na, o shẹ̀ba bẹ̀ fan caman da, hali ni donon m'a gosi. a bẹ̀ fò o fanw de ma ko fan jẹ̀w. o fan tẹ̀ se ka tàrò, bawo kisẹ̀ t'a kònd, min bẹ̀ kẹ̀ den ye.

donon mana shẹ̀ gosi, o shẹ̀ mana fan da, o fan de ye fan kisẹ̀ma ye. kisẹ̀ b'o kònd, o kisẹ̀ bẹ̀ kẹ̀ den ye. o fan tẹ̀ fan jẹ̀ ye, bawo a bẹ̀ tàrò.

shẹ̀ dọ̀w bẹ̀ fan 50 da san kònd. nka, shẹ̀ dọ̀w fana bẹ̀ se ka fan 200 da san kònd. shẹ̀ bẹ̀ fan da dominè a kalo 5 la. donon kògòlèn bẹ̀ se ka shẹ̀muso 10 gosi.

4. shẹ̀ bẹ̀ tile 21 kẹ̀ a fan kun na

fan kisẹ̀ de bẹ̀ kẹ̀ den ye. o tẹ̀ kunbaya funteni kò. o funteni hakè ye degere 39 ye. shẹ̀ ba yèrè fari kalaya de bẹ̀ da fan kan, ka kisẹ̀ mọ̀, k'o kẹ̀ den ye, k'o den kunbaya, fo ka taa o tàrò tuma se.

hakili latigè de b'a to, shè bè sigi a fanw kun na. o la sa, shèw ka nyi shèsulù de kònd, nyaaw ka kè u fè, u bè bugu yàrd mìn. ni shè bugulen don a fanw kun na, an ka a ka suman kè a kòrd don o don, an'a ka ji minta, bawo a tètè bōli masòrd.

shè kòrdla fanw kana tèmèn 12 kan. an ka fan misènw tòmò ka bō a la, ani fan mìnnu ye cogo cè man nyi. o fanw tètè se ka den nyuman sòrd. an kana fan fasi fara shè fanw kan, n'a ye buguli daminè. bawo, o fanw tènà tòrd ka bèn shè ba yèrè fanw m̀. shè ba bènà u to yen, k'i mago don a yèrè danw na.

5. fanw bè tòrd tile 21 dafalen

fanw mana tile 21 sòrd shè ba kòrd, u bè tòrd. shè denninw bè bō. fan mana tòrd dōrdn, an bè suman kè shè denw n'u ba kòrd. an kana nyinè ji fana kò.

fan o fan ma tòrd shè ba fè, o fan ka kan ka fili. n'u ma tòrd, i b'a sòrd, u den ka dōgò, wali den t'u kònd yèrè.

